

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

808. 24	Пулатов Шерзод Аббозович	Межэтнический диалог и переговорные процессы в полиэтничном Казахстане: институциональные практики и политико-правовые основы	3603
809. 25	Сатвалдиев А.Г.	Қазақстандық этносаясатта «жанубий қозғалыс» газетінің алар орны және түрлі кезеңдердегі мемлекеттік саясаттың оның контентіне әсері	3608
810. 26	Токенов А.С.	Социальный капитал и доверие в казахстанском обществе: к вопросу о влиянии этнической структуры	3613
811. 27	Узарова Л.М.	Особенности коммуникации в сфере этномедиации	3617
812. 28	Урстенова Д.Д.	30 лет АНК: новые возможности народной дипломатии	3622
813. 29	Хмелевский В.А.	Межкультурное многообразие и общая историческая память В республике Казахстан	3627
814. 30	Чжан Цзинкай	«Цветные революции» в эпоху интернета (особенности противостояния в странах СНГ)	3630

6 – СЕКЦИЯ
ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

**6.1 ҰЛТТЫҚ ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

815.	Абдулла А. К.	Абай мұрасындағы сакралды ұғымдар	3610
816.	Алаудин Н. Ә.	Нәзира Бердалы поэзиясындағы фольклорлық үрдістер	3614
817.	Амантай Н., Қапсихқызы Д.	«Ескендір» поэмасындағы уақыт пен мәңгілік мәселесі: Абайдың философиялық концепциялары	3618
818.	Ахметбекова Т. У.	Б.Майлин мен А.Чехов әңгімелеріндегі сарказм	3622
819.	Байдуллаева Ж.К.	Қазіргі қазақ прозасындағы мистика жанры	3626
820.	Ғалымжанова З. Т.	Мемуарлық романдардағы тәрбие құндылығы	3629
821.	Дәуренбек А. Ж.	Тұрсын Жұртбайдың «Бесіңді түзе!..» еңбегі: Мұхтар Әуезовтің шығармашылық тағдыры және көркемдік шындық	3632
822.	Ергеш А. М.	Қабдыкәрім Ыдырысов поэзиясындағы интертекст және оның поэтикалық мәні	3638
823.	Еркін А.	«Телқоңыр» және ұлттық болмыс	3641
824.	Жакупова С.С.	XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі ескілікті сынау тенденциясы: Ш.Торайғыровтың «Базарбай молдаға» өлеңі	3644
825.	Жақсыбаева Н. Ж.	Білім берудегі жаңа технологияның тиімділігі	3645
826.	Төребаева А.О.	Жүрсін Ерман арнау өлеңдерінің көркемдік ерекшелігі	3650
827.	Тұрсын Қ. А.	Бейсембай Кенжебаев – аудармашы	3656
828.	Сұлтанбек Ә.	Орыс тілді қазақ жастарының сөз сапасы: түйіткілдер мен шешімдер	3659
829.	Қажетерова Ш. С.	Еркін өлеңдердегі көлеңке образы	3664
830.	Қуанышбаева Н.А.	Тайыр Жомартбаев шығармашылығындағы балалар әдебиетінің көркемдік-жанрлық сипаты және алаш кезеңіндегі білім беру ісіне ықпалы	3669
831.	Құлшар Б. М.	Сатирадағы есімдер жүйесі және олардың эстетикалық-семантикалық жүктемесі	3673
832.	Махмутова А. Қ.	Абай Құнанбайұлының қара сөздері және ұлттық әдебиеттанудың жаңа үрдістері: білім және руханият	3676
833.	Молдахан Е. М.	Tiktok, Instagram секілді әлеуметтік желілерді әдеби білім беруде қолдану тәсілдері	3679
834.	Томабаева А. Ғ.	Шәкәрім мен Қожа Хафиздің философиялық үндестігі	3683
835.	Түсіпбек М. К.	Мұхтар Әуезов пен Оноре де Бальзак шығармаларындағы сыншыл реализм	3688

		принциптері туралы	
836.	Сайфуллаева Б. Б.	Орта ғасыр түркі ойшылдарының мұрасы мен Абай шығармаларындағы көркемдік дәстүр сабақтастығы	3692
837.	Шагирова Д. Р.	Көлеңке архетипінің көркем трансформациясы: Достоевскийдің «Сыңар» повесі мен Төлен Әбдіктің «Парасат майданы» негізінде	3696

**6.2 ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

838.	Абденкул Д.С.	Үйлену салт өлеңдеріндегі лингвотанымдық сипат	3700
839.	Абдрахман А.Е.	«Ер Төстік» жырындағы ең басты гендерлік көріністер мен символдар	3704
840.	Амирова А.Б.	Мақал-мәтелдер әлеміндегі билік пен гендер: қазақ және ағылшын паремияларының салыстырмалы талдауы	3708
841.	Анарбекова А.Б.	Оқушылар сөйлеу тіліндегі терминдер қолданысы	3715
842.	Бөгетбаева А.Т.	Жаһанданудың мәдени таптаурындардың қалыптасуына әсері	3719
843.	Дәулетші Д.Р.	Жалпықолданыстағы сөздерді термин ретінде қолдануда жарыспалылық мәселесі (ақпараттық технологиялар саласы бойынша)	3723
844.	Ермекқызы А.	Интернет лексиканың қолданысы	3726
845.	Жаныбекқызы Б.	Ұлттық фильмдердегі тілдік ерекшеліктер және әсерлеуші құралдар (көркемдегіш құралдар)	3730
846.	Жарылхасын Б.Қ.	Мұхтар Мағауин шығармашылығындағы фразеологизмдердің мәні	3733
847.	Қуандықова И.Р.	Кірме сөздер: игерілуі және электронды коммуникация ортасындағы қолданысы	3736
848.	Қайыркен А.О.	Корпустық лингвистика: қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыт	3743
849.	Қанатқызы А.	Зейнолла Шүкіровтың шығармаларындағы кейіпкер тілі мен стилі	3747
850.	Қуаныш Ә.	Methodology for the development of students' emotional competence in the lesson of the kazakh language	3751
851.	Қыдырбай Н.А.	Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен терминдердің пайда болуы және оларды қалыптастыру мәселелері	3755
852.	Мадиярова Д.М.	Жастар тіліне әлеуметтік желінің әсері	3759
853.	Меліс А.Б.	«Жер-Ана» ұғымының мағыналық ерекшеліктері	3762
854.	Муратбаева Ж.К.	Қазіргі қазақ киносындағы тілдік ерекшеліктер (комедия жанры негізінде: «Таптым-ау сені»)	3766

855.	Муратова М.	І.Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасындағы мінез-құлық метафоралары	3769
856.	Мұхтарова Ф.С.	Қазақ және қырғыз тілдеріндегі тағамға қатысты этнофразеологизмдер	3772
857.	Нугман А.А.	Фразеологизмдердің лингво-мәдени өрісі	3775
858.	Онгарбаева А.О.	Қазақ және өзбек фразеологизмдеріндегі киелі сандардың ортақ белгілері	3777
859.	Оразалина А.А.	К.Оразалиннің тілдік тұлғасын тану мәселесі	3781
860.	Оралбай А.О.	Қазақ тілін әлеуметтік желілерге танымал ету үшін контент стратегиялары	3785
861.	Оспан М.Ж.	Қазақ халқының мақал-мәтелдеріндегі «Бақыт» концептісі	3790
862.	Өркенқызы А.	Постмодернистік мәтіннің байласымы мен тұтасымын барлау	3794
863.	Рзалиева Р.Ж.	Ғаламтордағы тұлғаны тілдік кемсіту: себебі мен салдары	3798
864.	Сәбитқызы Б.	Жанат Әскербекқызының шығармашылығындағы концептуалды метафора	3802
865.	Түйлебаева Қ.Б.	Хаос және контекст	3805
866.	Тұранов Ы.Ә.	Әлихан Бөкейханов шығармаларындағы антропонимдердің психолингвистикалық сипаты	3809
867.	Уәлібек А.А. Беласар І.Қ.	Қазақ фразеологизмдерінің гендерлік аспектісі	3812
868.	Ұланова Е.Д.	Т.Әбдікәкімовтің «Ажал даласындағы тас» өлеңіндегі сөздердің қолданылуының математикалық жиілігі	3816
869.	Халмурат Е.С.	Mangurtism – future tragedy	3819
870.	Шиктыбаева А.	Жасанды интеллект арқылы өтірік өлеңдер құрастыру	3821

6.3 ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ РУССКИЙ ЯЗЫК И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

871.	Абдикадырова А.М., Аманджол А.Е., Беккалиқызы А.	Слово <i>хайп</i> и его производные	3825
872.	Амангелді А.Ж.	Слова-паразиты в речи современной молодежи	3828
873.	Аманшаева И.С., Мәлікова А.Н.	Слово прикол и его производные в молодежном сленге (на материале НКРЯ)	3832
874.	Дудко В.Н.	Языковые средства как механизм воздействия	3836
875.	Елубаева К.К.	Устойчивое выражение "24/7" в современной речи: аспекты значения	3841
876.	Жарлықасым Ж.К.	Синтаксические модели новостных заголовков в интернет-СМИ Казахстана	3844

877.	Жумабаева А.Б.	Лексикографический анализ лексемы «упрямство» в русском и казахском языках	3850
878.	Кеңес Н.С.	Жизненное кредо молодёжи Казахстана: лингвоаксиологический аспект	3853
879.	Қалихан А.А.	Специфика молодежной инвективной лексики (на материале соцсетей Tik Tok, Telegram)	3856
880.	Мазуркина У.А.	Фонетическая интерференция при обучении русскому языку как иностранному китайских студентов	3859
881.	МаксUTOва Д.Г.	Научная VS народная этимология объектов Астаны (по материалам уличных интервью инстагида Мити Байназарова)	3862
882.	Серикова Д.М.	Специфика обучения аудированию в 9 классе	3865

**6.4 ОРЫС ӘДЕБИЕТІ: КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ
РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА**

883.	Абдрахманова Э.	Bakhyt Kairbekov: the problems of creativity	3869
884.	Ерболат Д.	Фольклор как мотивообразующий элемент в повести З. Наурызбай и Л. Калаус «Приключения Бату и его друзей»	3870
885.	Ибраимова С.	Мотив самопожертвования в прозе Л. Улицкой	3874
886.	Кенжетай Б.	Фольклорные образы и мотивы в цикле «Кудыкины горы» Н. Черновой	3876
887.	Курмангалиева Г.	Метафора «необретенный рай» в романе Бахыта Кенжеева «Младший брат»	3879
888.	Мухамадиева К.	Особенности реализации категории «автора» и «скриптора» в романе Т. Толстой «Кысь»	3881
889.	Надирхан В.	Быт и нравы русского помещного дворянства в изображении Н.И. Новикова, Д.И. Фонвизина, А.Н. Радищева	3884
890.	Онгар А.	Символика круга в романе «Круг пепла» Д. Накипова	3888
891.	Оразалина А.	Литературное наследие Рымгали Нургали: социальные и философские аспекты в произведениях писателя	3891
892.	Өсербайұлы С.	Қазақ романының қалыптасу кезеңдері және дамуы	3893
893.	Сарсенбай М.	Концепция детства в литературе: культурный и философский контексты	3897
894.	Сералимова С.	Исторический контекст и культурные традиции в творчестве тюркоязычных писателей	3900
895.	Тахауикызы Ж.	Тема Древнего Новгорода в исторических и художественных произведениях Н.М. Карамзина	3903
896.	Турабекова И.	Образ современной российской женщины в произведениях Дарьи Донцовой	3907

897.	Цындра А.	Фольклорно-мифологический контекст образа ведьмы в повести Н.В. Гоголя «Майская ночь, или Утопленница»	3912
------	-----------	--	------

6.5 АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

898.	Айтбаева А.М.	Особенности аудиовизуального перевода на примере фильма «Inception»	3918
899.	Акимбекова К.Ж.	Прагматический аспект перевода рассказов Оскара Уайльда	3920
900.	Алпамыс Т.М.	Intercultural Features of Modality Expression in English and Kazakh: Translation Challenges	3922
901.	Амангелдиева А.М.	Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдегі кейбір соматизмдер аудармасы	3926
902.	Әбдірахман А.Қ.	Аудиовизуалды аудармада реалияларды беру ерекшеліктері	3928
903.	Бектлеуова А.С.	Тіл және әдеп: ұлттық ерекшеліктер мен аудармадағы ұстанымдар	3931
904.	Бультенова Д.Т.	Culinaryonyms as culturally marked lexis: issues of equivalence in translation from Kazakh into English	3933
905.	Дулатова А.А., Кадырова Р.Р.	Ағылшын және қазақ тілдеріндегі фразеологизмдер мен мақал мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылығы	3937
906.	Елибаева А.Т.	Лингвокультурные трансформации в аудиовизуальном переводе: анализ русской локализации фильма «Веном»	3941
907.	Жексемби Д.Д.	Аудармада қолданылатын цифрлық технологиялардың жетістіктері	3945
908.	Каткенова З.Д.	Childbirth celebration in Kazakh and English cultures	3950
909.	Қыдырбай Г.З.	Орта мектептерде ағылшын грамматикасын оқытуда коммуникативті әдістерді қолдану	3953
910.	Матыгулова А.Н.	Translation of documentary novels	3956
911.	Нығметулла К.Б.	Көркем әдебиет стилінің аудармасы: жасанды интеллект, машиналық аударма мен адам аудармасының салыстырмалы талдауы (Эрнест Хемингуэйдің «Килиманджаро – қарлы тау» әңгімесінің негізінде)	3959
912.	Райнбекова А.К.	«Жеті» санының ағылшын, орыс және қазақ тілдеріндегі фразеологиялық бірліктер мен аудармадағы көрінісі	3962
913.	Сейткенов К.Б.	Көркем мәтін тілі прагматикасын жеткізуде тіркесті бірліктердің аударылу ерекшеліктері	3966
914.	Сүндетова А.Н.	«Жаңбыр» концептісінің тілдік-танымдық сипаты және тіларалық берілуі (Э.Хемингуэйдің «Қош бол, майдан!» романы негізінде)	3972
915.	Утеулиева А.А.	Lexical-semantic types of non-verbal means and their translation	3978

**6.6 ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ**

916.	Айдарбекқызы М. Ермекқызы А.	Тілдердің жойылу қауіпі және қайта жаңғырту мүмкіндіктері	3983
917.	Асатова К.Т.	Semantic and Pragmatic Aspects of Anglicisms in Modern Kazakh	3986
918.	Аслялиева А.Ж.	Frequency and Functional-Semantic Analysis of Color-Denoting Adjectives in George Orwell's "Animal Farm"	3990
919.	Ахметбек Д.А.	Axiological characteristics of the biography of a virtual character	3996
920.	Байсұлтан А. Н.	Ағылшын көркем әдебиетіндегі бейвербалды қарым-қатынастың рөлі	3999
921.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	4003
922.	Жунусова А. К.	Ағылшын әдебиетіндегі «адамның оң мінезі» лексика-семантикалық өрісінің құрылымы	4008
923.	Кенесбаев А. С.	The language game in modern internet communication	4013
924.	Кенжебай А.Т.	Сравнение языка рекламы в английском и казахском языках	4015
925.	Сабилова Ж.Б.	Репрезентация концепта "семья" в англо-, казахоязычных публицистических дискурсах начала XXI века	4018
926.	Сериккалиева А. Ж.	Образность публицистического дискурса в новогодних речах: сравнительный анализ выступлений президента Казахстана и короля Великобритании	4020
927.	Тлемисова Ж. М.	Semantic analysis of the linguistic changes driven by generation Z's neologisms	4023
928.	Турсынбетова А. Н.	Балалар тіліндегі инновациялар мен олардың сөзжасамдық ерекшеліктері	4027
929.	Ундимисова А.Ж.	Английские пословицы и поговорки: их значение, употребление и русские эквиваленты	4030
930.	Хасенов И. Танабаев Т.	A brief overview of the origins and formation of the basic terms of electricity in English and Kazakh languages	4031
931.	Шандер Д.	The English language acquisition: why are you still unable to speak it?	4034

**6.7 ҚЫТАЙ ФИЛОЛОГИЯСЫ МЕН ЛЕКСИКОЛОГИЯСЫ: ЖАҢА
БАҒЫТТАР МЕН ӘДІСНАМАЛАР
КИТАЙСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОЛОГИЯ: НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДОЛОГИИ**

932.	Абдуллина А.Р.	Тіл мен мәдениеттің өзара байланысы және аудармадағы рөлі	4039
933.	Абдуразакова М. Д.	Ресми іс-қағаздардағы тұрақты тіркестер мен клишелердің аудару тәсілдері (қытай және	4043

		қазақ тілдерінің іскерлік құжаттары негізінде)	
934.	Асқар Н.	Лю Цысиннің “Үш Ғалам” (三体) ғылыми-фантастикалық роман трилогиясының стилистикалық ерекшеліктері	4046
935.	Дюсупжанова Ж.М.	Қытай фильмдерін қазақ тіліне аударудың ең танымал түрлері мен кең таралған әдістері	4049
936.	Кабышева А.Д.	Медициналық терминдерді қытай тілінен қазақ тіліне аудару мәселелері	4054
937.	Күшәнбек М.	Бақ-тағы қытай фразеологизмдерінің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	4060
938.	Қалекенова Ж.Қ.	Мәдени революция кезеңіндегі әдебиеттің даму көрінісі	4065
939.	Майбас Ә.Т.	Қытай тілін шет тілі ретінде оқытудың бастауыш сатысындағы құрмалас сөйлемдердегі жалғаулықтардың оқыту мәселесі	4068
940.	Мамедова Р.В.	Сравнительный анализ китайских и казахских пословиц и фразеологизмов	4071
941.	Маметова А.М.	Медицина саласындағы кәсіби мәтіндерге лингвистикалық талдау	4076
942.	Мылтықбай Ж.А.	Қытай ауызекі сөйлеу стилінің қолдану аясы	4080
943.	Намазова Ж.Т.	Жасанды интеллект негізіндегі қытай тілін оқу: мүмкіндіктер мен шектеулер	4085
944.	Нұрлан Е.	Цянь Чжуншудың “Қоршалған қамал” романының көркемдік ерекшеліктері мен кейіпкерлер образы	4088
945.	Нұртай А.	«Өмір мен өлім мені қажытады» романында реинкарнация арқылы әлеуметтік жіктелуді бейнелеу	4093
946.	Сейлова А.А.	Влияние политической и культурной ситуации в Китае в период Тан на литературу	4097

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**СЕКЦИЯ 7. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
ECONOMIC SCIENCES**

**Подсекция 7.1 ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ АШЫҚТЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ**

**ОТКРЫТОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ**

OPENNESS OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS ECONOMIC SECURITY

947.	Асылбаева Ж.Е.	Цифровизация в жилищном строительстве: преимущества и перспективы	4100
948.	Аудан Д.Т.	Өнеркәсіп кәсіпорының тұрақты дамуының	4103

Демек, аудиовизуалды реалияларды аудару терең білім мен шығармашылықты қажет ететін сала. Жақсы аудармашы тілден бөлек, мәдени контекстіні де жетік біледі. Мұндай аудармашының жұмысы қашан да көрерменнің жүрегіне жол табады деген сенімдеміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Nida, E. A. The Paradoxes of Translation // Bible Translation. – 1991. – No. 42. – P. 1–18.
2. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереваемое в переводе. — 3-е изд., испр. и доп. — Москва: Валент, 2012. — 344 с.
3. Маленова, Е. Д. Теория и практика аудиовизуального перевода: отечественный и зарубежный опыт. / Е. Д. Маленова. — Текст: непосредственный // Коммуникативные исследования. — 2017. — № 2. — С. 32–46.
4. Козуляев А.В. Аудиовизуальный полисемантический перевод как особая форма переводческой деятельности // XVII Царскосельские чтения: материалы междунар. науч. конф. : в 4 т. – Т. I. – СПб., 2013. – С. 374–381.
5. Diaz Cintaz, J. Introduction — Audiovisual Translation: An Overview of its Potential / J. Diaz Cintaz. — // New Trends in Audiovisual Translation. — Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters, 2009. — С. 1–18.
6. <https://baribar.kz/120641/harri-potter-men-palsapa-tas-birinshi-tarau/>
7. https://www.oed.com/dictionary/pumpkin_n?tl=true

УДК 81'25

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕП: ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР МЕН АУДАРМАДАҒЫ ҰСТАНЫМДАР

Бектлеуова Аружан Сәулетқызы

Aruzhan.bs@yandex.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ филология

Факультетінің Аударма ісі мамандығының 2 курс магистранты,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Сатенова С.К.

Тіл – халықтың мәдени және рухани құндылықтарының айнасы. Әдептік нормалар қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады. Тіл мен әдеп өзара тығыз байланысты, өйткені әр ұлттың тілінде сол халықтың әдептік ұстанымдары көрініс табады. Аударма барысында бұл ерекшеліктерді дұрыс аудару – түпнұсқаның мағынасын толық жеткізудің маңызды шарты.

Бұл мақалада тіл мен әдеп арасындағы байланыс, олардың ұлттық ерекшеліктері және аудармада сақталуының маңыздылығы қарастырылады.

1. Тіл мен әдептің ұлттық ерекшеліктері

Әр халықтың әдеп жүйесі оның ұлттық болмысымен, тарихымен және мәдениетімен тығыз байланысты. Қазақ халқында үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету – басты әдеп қағидаларының бірі. Бұл тілдік қолданыста «сіз», «құрметті», «мархабат», «алғыс» сияқты сөздермен көрінеді. Мысалы, қазақ тіліндегі «Алыстан алты жасар бала келсе, алпыстағы қария барып сәлем береді» деген мақал үлкенді құрметтеудің әдептік нормаларын көрсетеді. Мұндай ерекшеліктер басқа халықтарда да кездеседі, бірақ олардың тілдік көрінісі әртүрлі болуы мүмкін. Жапон мәдениетінде де сыпайылық ерекше орын алады. Онда «кейго» деп аталатын сыпайылық деңгейлері бар. Бұл ерекшеліктер аудармада ескерілмесе, түпнұсқаның мәні бұрмалануы мүмкін.

Сәлемдесу мен амандасу дәстүрлері

Әр мәдениетте адамдардың бір-бірімен амандасу тәсілі ерекше маңызға ие. Қазақ халқында жасы үлкенге бірінші болып сәлем беру – әдептіліктің белгісі. Қазақтар «Ассалаумағалейкум!» деп, жауап ретінде «Уағалейкумассалам!» деген. Жастар үлкендерге «Сәлеметсіз бе?» деп құрмет көрсетсе, өзінен кішіге «Сәлем» деп амандасу қалыпты саналады. Ал Жапонияда бас ию дәстүрі бар, ал еуропалық елдерде қол алысып немесе беттен сую әдетке айналған.

Сыйластық пен құрмет көрсету

Қазақ мәдениетінде жасы үлкенге құрмет көрсету ерекше рөл атқарады. Мысалы, үйге үлкен адам кіргенде, орнынан тұру, төрден орын ұсыну – сыйластықтың белгісі. Сондай-ақ, үлкендерге «сіз» деп сөйлеу міндетті. Ал ағылшын мәдениетінде ата-анамен, ұстазбен **«you»** есімдігін қолдану кең таралған, бұл қазақ немесе орыс мәдениетінде әдепсіздік болып қабылдануы мүмкін.

Кеңес пен бата беру дәстүрі

Қазақ халқының қарым-қатынасында бата беру ерекше орын алады. Үлкендер жас ұрпаққа «Жолың болсын!», «Қайда жүрсең, аман жүр!», «Ғұмырлы бол!» деп батасын береді. Ал ағылшын мәдениетінде «Good luck!» (сәттілік тілеймін) немесе француздардағы «Bon voyage!» (жолың болсын) сияқты сөз тіркестері жиі қолданылады.

Тыйымдар мен сыпайылық нормалары

Қазақ мәдениетінде сөйлеу әдебінде көп нәрсеге тыйым салынады. Мысалы, үлкендердің сөзін бөлмеу, дөрекі сөйлемеу, ашық қарсылық танытпау маңызды. Сондай-ақ, үлкендерге «Қайда бара жатырсыз?» деп сұрау әдепсіздік болып саналады. Ал батыс елдерінде бұл қалыпты сұрақ болып есептеледі.

Осы ұлттық ерекшеліктерді білу аударма процесінде маңызды рөл атқарады. Бір тілден екінші тілге сөзбе-сөз аудару кейде мағыналық сәйкессіздікке әкелуі мүмкін. Сондықтан аударма барысында тілдік нормалар мен мәдени ерекшеліктерді ескеру қажет.

2. Әдептік бірліктерді аударудағы қиындықтар

Аударма – тек сөздерді емес, сол ұлттың мәдениетін, ойлау жүйесін жеткізудің құралы. Әдептік тілдік бірліктерді аударуда бірнеше мәселе туындайды:

- Эквивалентсіз лексика. Мысалы, қазақ тіліндегі «жүз көріспеген» тіркесін орыс немесе ағылшын тіліне дәлме-дәл аудару қиын.
- Мәдени контексттің сақталуы. Тікелей аударма кейде сыпайылық деңгейін төмендетуі немесе жоғарылатуы мүмкін.
- Фразеологизмдердің ерекшеліктері. Қазақ тіліндегі «бет моншағы үзіліп» тіркесі ұялудың жоғары деңгейін білдіреді, бірақ оны басқа тілдерде дәл сол мағынада беру қиын.

1. Алғыс білдіру ерекшеліктері

Қазақ тілінде алғыс білдірудің бірнеше деңгейі бар:

Рақмет! – күнделікті жағдайда

Үлкен рақмет! – ерекше ризашылық білдіру

Алла разы болсын! – терең алғыс, діни мәні бар

Ағылшын тілінде алғыс айтудың кең тараған нұсқалары:

Thank you! – қарапайым алғыс

Thanks a lot! немесе **Many thanks!** – ерекше ризашылық

Bless you! немесе **God bless you!** – көбіне түшкіргенде немесе діни мағынада қолданылады

Мысалы, қазақтың «Алла разы болсын!» сөзі ағылшын тіліне тікелей аударылмайды. Оны «May God bless you!» деп беруге болады, бірақ бұл христиан мәдениетіне тән болып көрінуі мүмкін. Кей жағдайларда, «I really appreciate it!» (Мен мұны өте жоғары бағалаймын!) деп аударған дұрыс.

2. Балаға еркелету және жекіру

Қазақ тілінде балаларға арналған көптеген еркелету сөздері бар:

Құлыншағым, ботам, айналайын, қарағым – жылы, мейірімді сөздер

Жаман болма! Тәртiптi бол! – баланы дұрыс жолға бағыттау

Ағылшын тілінде бұлардың тура аудармасы жоқ. Мысалы, «Құлыншағым» сөзін **My dear child!** немесе **Sweetie!** деп беруі мүмкін, бірақ бұл қазақтың ұлттық бояуын толық жеткізбейді.

«Жаман болма!» дегенді ағылшынша Don't be bad! деп тікелей аудару дөрекі естіледі. Керісінше, **Be good!** (Жақсы бол!) деп аудару дұрысырақ. Бұл кезде *антонимдік аударма* жасау өте ұтымды болады.

3. Аудармадағы ұстанымдар

Әдепке байланысты тілдік бірліктерді аударуда келесі ұстанымдар маңызды:

- Функционалдық балама ұстанымы – сөзбе-сөз емес, мәтіннің мағынасын жеткізуге бағытталған тәсіл.
- Мәдени сәйкестік ұстанымы – аудармашы белгілі бір халықтың ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып, балама сөздерді таңдайды.

- Компенсация әдісі – белгілі бір мағынаны басқа жолмен беру тәсілі. Мысалы, жапон тіліндегі өте сыпайы сөйлемдерді қазақ тілінде сәлемдесу немесе қаратпа сөздер арқылы жеткізу.

Жапон тіліндегі сыпайы сөйлем:

お世話になっております。(Osewa ni natte orimasu.)

☑ Тікелей аударма:

«Сіз маған қамқорлық жасап жатырсыз.»

☑ Компенсация әдісімен қазақша аударма:

«Сәлеметсіз бе, сізге үлкен рақмет!» немесе «Сізге алғысымды білдіремін!»

Түсіндіру: Жапон тілінде бұл фраза жұмыс бабында жиі қолданылады және әріптестерге, серіктестерге ризашылық білдірудің өте сыпайы формасы болып табылады. Қазақ тілінде дәл осындай тіркес жоқ, сондықтан оны мағынасы бойынша сәлемдесу мен алғыс айту арқылы жеткіземіз.

Қорытынды

Тіл мен әдеп – ұлттық мәдениеттің маңызды бөлшектері. Оларды аудармада дұрыс жеткізу – мәдениетаралық қарым-қатынасты нығайтуға ықпал етеді. Әдепке байланысты тілдік бірліктерді аудару кезінде тек тілдік емес, мәдени факторларды да ескеру қажет. Бұл аударманың сапасын арттырып, мәтіннің табиғи әрі түсінікті болуын қамтамасыз етеді.

Мақалада қарастырылған **функционалдық балама, компенсация әдісі және мәдени сәйкестік ұстанымы** аудармашылар үшін аса маңызды құралдар болып табылады. Бұл әдістер белгілі бір тілдік бірліктерді басқа халықтың сөйлеу ерекшеліктеріне сәйкес бейімдеуге көмектеседі. Сөзбе-сөз аударма кейде бастапқы мәтіннің мағынасын бұрмалап, тілдік кедергілер туғызса, жоғарыда аталған ұстанымдар ұлттық-мәдени сәйкестікті сақтай отырып, мәтінді анағұрлым түсінікті әрі табиғи етуге мүмкіндік береді.

Осылайша, аударма тек сөздерді емес, сол сөздерге сіңген ұлттық рух пен әдеп нормаларын да жеткізуге бағытталуы тиіс. Бұл аударма сапасын жақсартумен қатар, халықтар арасындағы мәдени түсіністікті нығайтуға да ықпал етеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қайдар, Ә. (2004). Қазақ тілінің этнолингвистикалық негіздері. Алматы: Ана тілі.
2. Вежбицкая, А. (1996). Язык. Культура. Познание. Москва: Русские словари.
3. Baker, M. (2011). In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge.
4. Сатенова С.Қ. (2022). Аударматану және мәдениетаралық коммуникация. Астана: ЕҰУ баспасы.
5. Бәйтенова Н. Тіл және мәдениет: аударма мәселелері. – Алматы: Ғылым, 2018.
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – Москва: Высшая школа, 1990.
7. Кадерова А.Ш. Аудармадағы ұлттық мәдени ерекшеліктер. – Астана: Фолиант, 2019.
8. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – Москва: Междунар. отношения, 1975.
9. Найманбаев Б. Қазақ тілінің прагматикасы және оның аудармаға әсері. – Алматы: ҚазҰУ, 2020.
10. House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. – Routledge, 2015.
11. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. – Routledge, 1995.
12. Жолдыбаева Ш. Тіл және мәдениетаралық түсіністік. – Астана: Фолиант, 2016.

UDC 81'25:394.12=111

CULINARONYMS AS CULTURALLY MARKED LEXIS: ISSUES OF EQUIVALENCE IN TRANSLATION FROM KAZAKH INTO ENGLISH

Бультенова Даяна Талгатовна

daybultenova@mail.ru

Магистрант 2 курса ОП «Переводческое дело» кафедры теории и практики перевода

ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

Научный руководитель – Алшинбаева Жұлдыз Куанышвена

In the context of globalization and intensive intercultural communication, translation acquires not only a linguistic but also a significant cultural function. One of the most sensitive types of vocabulary to cultural